

ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКИХ СВЯЗЕЙ И ПРИВЛЕЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ: РЕГИОНАЛЬНЫЙ АСПЕКТ

підприємцем), створення органу з контролю та моніторингу дозвільної системи, популяризація досвіду проходження дозвільних процедур та підвищення рівня обізнаності підприємців щодо прав і обов'язків дозвільних адміністраторів та посадових осіб дозвільних органів;

– формування та розбудова дієвої інституційної інфраструктури фінансово-ресурсного та інвестиційного забезпечення підприємництва. Для цього доцільними є державна підтримка та фінансування створення і розвитку регіональних та місцевих інвестиційно-інноваційних кластерів за участю суб'єктів МСП у базових видах економічної діяльності та пріоритетних сферах економіки; зростання капіталізації системи фінансово-кредитного та інвестиційного забезпечення інноваційної діяльності; розвиток інформаційного та консалтингового супроводу інвестиційно-інноваційної активності, державно-приватного партнерства у сфері розвитку організаційно-інституційної інфраструктури інвестиційно-інноваційної діяльності суб'єктів МСП та поширення її практик у міжгалузевому, міжрегіональному та міжнародному співробітництві.

Висновки. На думку автора, створення інституції для консолідації зусиль підприємницьких організацій, дорадчих органів підприємництва та регіональних органів влади з метою підтримки підприємництва і залучення іноземних інвестицій на регіональному рівні значно сприятиме вирішенню однієї з ключових проблем розвитку підприємництва в Україні – формування повноцінної інфраструктури підтримки підприємництва, а реалізація викладених вище основних задач новостворених центрів приведе у підсумку до утворення дієвого механізму розвитку підприємництва, його фінансової підтримки та формування позитивного іміджу місцевої влади.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Антирейдерський закон не буде ефективним – юрист. Голос столиці. 11.10.2013. – Електронний ресурс. – Режим доступу: http://newsradio.com.ua/2013_10_11/Antirejderskij-zakon-ne-bude-efektivnim-jurist.
2. Бар'єри, що перешкоджають ДПП в Україні / Офіційний інтернет-ресурс Інституту бюджету та соціально-економічних досліджень. – Електронний ресурс. – Режим доступу: http://www.ibser.org.ua/UserFiles/File/Normatyvni%20Akti%20New/PP/Analisis%20of%20Legisl%20DPP_ukr.pdf.
3. Варналій З. С. Мале підприємництво: основи теорії і практики / З. С. Варналій. – К.: Знання, 2001. – 187 с.
4. Дічек О. Рейдерство в Україні: реалії ринкової економіки або економічний тероризм? – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.uspp.org.ua/interview/30.reyderstvo-v-ukraini-realii-rinkovoi-ekonomiki-abo-ekonomichny-terorizm.htm>.
5. Кавтиш О. П. Аналіз діяльності підприємств малого бізнесу та шляхи підвищення їх прибутковості. / О. П. Кавтиш, Т. О. Колісна // Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка». – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2028>.
6. Мале підприємництво України: процес розвитку / Державний комітет України з питань регуляторної політики та підприємництва. – К.: Інститут конкурентного суспільства, 2001. – 255 с.
7. Малий бізнес та підприємництво в ринкових умовах господарювання: Навч. посібник / [за ред. Воротиної Л. І.] – К.: Видавництво Європейського університету, 2001. – 256 с.
8. Узагальнений звіт про стан виконання регіональних програм розвитку малого підприємництва в Україні у 2012 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dkrp.gov.ua/print/1101>.

ПЕРСПЕКТИВИ ТА ПЕРЕШКОДИ ЕФЕКТИВНОМУ РОЗВИТКУ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ В УКРАЇНІ

Щурко У.В., к.е.н, доцент кафедри менеджменту Львівської національної академії мистецтв (Україна)

Лобай Р.Р., здобувач Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління (Україна)

Щурко У.В., Лобай Р.Р. Перспективи та перешкоди ефективному розвитку будівельної галузі в Україні.

У статті розглядається сучасний стан, тенденції та перспективи розвитку будівельної галузі України. Проаналізовано проблеми та перешкоди ефективному розвитку підприємств будівельної галузі, розкрито причини та передумови їх виникнення. Здійснено аналіз інституціонального середовища розвитку галузі, розкрито основні характеристики нормативно-правового забезпечення її функціонування та зміни протягом останніх років. Наведено негативні аспекти розвитку галузі, спричинені світовою фінансовою кризою. На основі статистичних розрахунків і аналітичних оцінок виявлено перешкоди розвитку будівельних підприємств України на етапі посткризового відновлення. За результатами міжнародних рейтингів ведення бізнесу у виокремлено чинники гальмування розвитку будівельної галузі. Окреслено перспективи розвитку галузі та пріоритетні напрями реформування на макро- та мезорівні. Запропоновано послідовність заходів економічного та управлінського характеру з вирішення основних проблем будівельної галузі для підвищення рівня ефективності діяльності підприємств галузі.

Ключові слова: будівельна галузь, розвиток будівельних підприємств, інституціональне забезпечення, ефективність функціонування.

Щурко В.В., Лобай Р.Р. Перспективы и препятствия эффективному развитию строительной отрасли в Украине.

В статье рассматривается современное состояние, тенденции и перспективы развития строительной отрасли Украины. Проанализированы проблемы и препятствия эффективному развитию предприятий строительной отрасли, раскрыты причины и предпосылки их возникновения. Осуществлен анализ институциональной среды развития отрасли, раскрыты основные характеристики нормативно-правового обеспечения ее функционирования и изменения в течение последних лет. Приведены негативные аспекты развития отрасли, вызванные мировым финансовым кризисом. На основе статистических расчетов и аналитических оценок выявлены препятствия развития строительных предприятий Украины на этапе посткризисного восстановления. По результатам международных рейтингов ведения бизнеса выделены факторы торможения развития строительной отрасли. Определены перспективы развития отрасли и приоритетные направления реформирования на макро- и мезоуровне. Предложена последовательность мер экономического и управленческого характера по решению основных проблем строительной отрасли для повышения уровня эффективности деятельности предприятий отрасли. *Ключевые слова:* строительная отрасль, развитие строительных предприятий, институциональное обеспечение, эффективность функционирования.

Shchurko U., Lobay R. Prospects and Obstacles to Effective Development of the Construction Industry in Ukraine.

The article examines the current status, trends and prospects of development of the construction industry in Ukraine. The problems and obstacles to effective development of construction industry are analyzed, along with the causes and conditions of their occurrence. The analysis of the institutional environment of the industry is done, the basic features of regulatory support of its operations and changes are characterized within recent years. The negative aspects of the industry caused by the global financial crisis are shown. Based on statistical calculations and analytical estimates, obstacles do development of building enterprises of Ukraine at the stage of post-crisis recovery are detected. As a result of the international business environment rating factors of slowing down the construction industry development are singled out. Prospects of development of the sector and priority areas of reform at the macro and meso level are described. The sequence of economic and management measures of solving the main problems at the construction industry to improve the efficiency of the enterprises are offered.

Key words: construction industry, the development of construction companies, institutional support, operation efficiency.

Негативний вплив світової фінансово-економічної кризи останніх років на всі галузі національної економіки, в тому числі і на

ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКИХ СВЯЗЕЙ И ПРИВЛЕЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ: РЕГИОНАЛЬНЫЙ АСПЕКТ

будівельну, посилися завдяки поглибленню процесів глобалізації, оскільки ізолювати національну економіку від зовнішніх впливів за таких умов є практично неможливо. Будівельний комплекс є однією з пріоритетних галузей народного господарства, що впливає на формування пропорцій і темпів економічного зростання, забезпечує створення більшості основних виробничих і невиробничих фондів. Спад і зміна структури попиту на продукцію промисловості будівельних матеріалів стало одним з негативних наслідків світової фінансово-економічної кризи. Проблема управління підприємствами будівельного комплексу присвячені дослідження Грабового П., Касьянова А., Куликова А., Романової А., Асаула А., Бурка Й., Дружиніна А., Полякова І., Симіонова Ю., Цуцава О. та ін. Питання методології, планування та аналізу виробничо-господарської діяльності будівельних підприємств розглядалися в працях Бузирева В., Вороніна М., Каменецького М., Коробейникова О., Сафонової Є., Шеремета А. та ін. Проте недостатньо висвітленим є аналіз ефективності діяльності будівельних підприємств і будівельної галузі загалом. Саме питання виникнення та розвитку перешкод і негативних чинників впливу на розвиток підприємств будівельного комплексу і є метою нашої роботи.

Поглиблення ринкових відносин, поступове зміцнення ринку будівельної продукції в загальнонаціональному та регіональному масштабах, інтеграція у систему світового ринку передбачають взаємозв'язок загальних цілей розвитку будівельного комплексу із заходами конкретного характеру, що забезпечують досягнення цих цілей у певні моменти часу. Таким чином, інституційне регулювання будівельного сектору повинно носити системний характер і мати стратегічну спрямованість.

Аналізуючи результати реформування будівельної галузі, можна зробити висновок про відставання можливостей будівельного комплексу від сучасних вимог ринку практично за всіма параметрами (товарним, господарським, матеріально-технічним, соціальним та ін.). На практиці така ситуація відображається в непристосованості будівельних підприємств до умов ринкової економіки і продовженні дії до ринкових підходів.

Існуючі недоліки носять насамперед системний характер і розкривають проблеми макrorівня регулювання діяльності будівельного сектору. Найістотношою проблемою є домінування адміністративного підходу над економічним, що суперечить суті та вимогам ринкового управління господарством і ускладнює роботу підприємств будівельної галузі.

Дослідження стану будівництва в Україні, інституціональних підстав цього забезпечення дозволяє виокремити такі форми державного регулювання, як (1) фінансово-кредитне забезпечення будівельних підприємств; (2) податкові преференції; (3) інформаційне обслуговування; (4) матеріально-технічна підтримка; (5) управлінська та консультативна допомога. Інституціональне забезпечення будівельної галузі через створення умов фінансово-кредитної підтримки зображена на рис. 1.

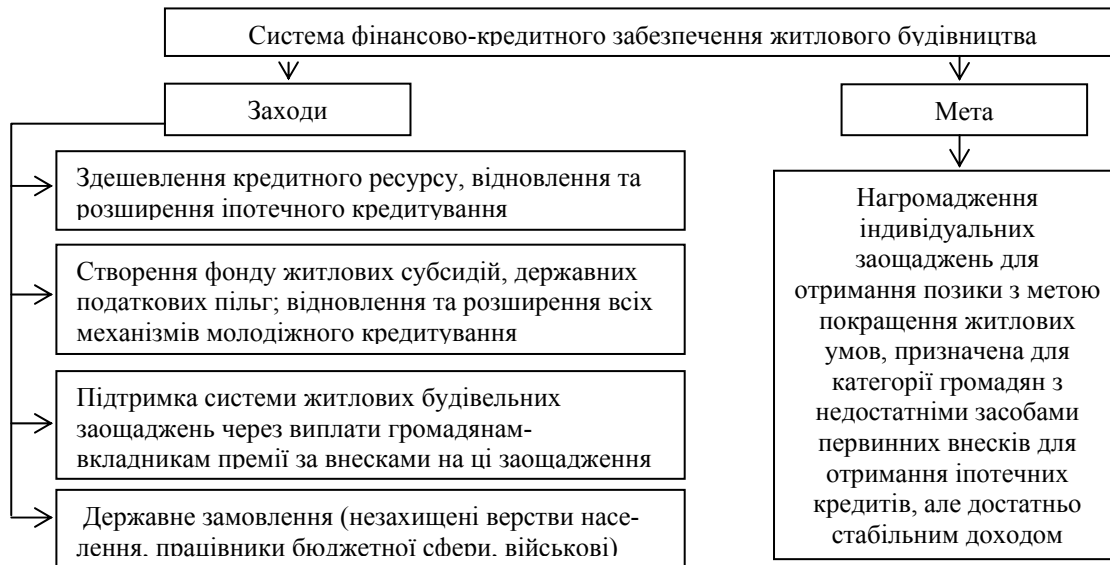


Рис. 1. Формування системи взаємовідносин держави і суб'єктів будівельних заощаджень (за: [1])

Загалом формування системи управління на макrorівні включає низку взаємопов'язаних функцій – від постановки цілей і прогнозування до нормативно-правового і методичного забезпечення, кожна з яких потребує системного та структурованого підходу.

Інституціональне забезпечення та реформування будівельної галузі повинні бути спрямовані на прискорення розвитку не тільки самої галузі, але й економіки всієї країни. Зокрема, законопроект «Про регулювання містобудівної діяльності» повинен суттєво змінити та вдосконалити будівельну галузь. Передбачено кардинальне скорочення і спрощення дозвільних процедур, внаслідок чого повинні збільшитися обсяги будівництва залучення інвестицій. Розроблений закон «Про дерегуляції в будівництві» також спрямований на спрощення процедури отримання дозволу на будівництво, маючи на меті усунути корупційну складову та вивести будівельний комплекс із тривалої кризи.

У системі управління розвитком будівельної галузі функціональне наповнення етапу планування включає (1) щорічне формування інвестиційної програми на 3 і 1 планований рік; (2) державне замовлення на об'єм послуг населенню в межах державних мінімальних соціальних нормативів, на інформаційне забезпечення органів влади країни та на постачання продукції (робіт, послуг) для державних потреб на планований рік; (3) бюджетної потреби на реалізацію державного замовлення на об'єм послуг населенню та проекту бюджету країни на планований рік, де закладатиметься розрахунок коштів, передбачених на фінансування галузі.

При управлінні реалізацією задіяні замовник і підрядник на основі договору підряду. Управління і контроль за реалізацією здійснюється через:

- 1) щоквартальний контроль за виконанням прогнозних показників, системи індикаторів, заходів Плану дій Уряду;
- 2) контроль за реалізацією інвестиційної програми на планований рік;
- 3) контроль за реалізацією Державного замовлення на об'єм послуг населенню в рамках державних мінімальних соціальних нормативів, на інформаційне забезпечення органів влади країни, на постачання продукції (робіт, послуг) для державних потреб;
- 4) контроль за реалізацією угод між міністерствами, відомствами, підрозділами адміністрацій міст, районів і суб'єктами господарювання [2]. На етапі здійснення контролю дуже важливим є вчасність здійснення моніторингу реалізації заходів і їх коригування у разі виникнення потреби.

Підставою для виконання функцій управління будівельною галуззю є наявність відповідної законодавчої бази, що забезпечує регулювання діяльності підприємств будівельної галузі. Законодавче забезпечення будівельної галузі відображається через систему нормативно-правових актів, які регламентують та регулюють відносини з організації та здійснення будівництва. Таке нормативно-правове наповнення управління будівельною галуззю розподілене за видами нормативно-правових актів та іншою законодавчою бази:

1. Кодекси (Господарський кодекс України – 16.01.2013, Цивільний кодекс України - 16.01.2003, Кодекс законів про

ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКИХ СВЯЗЕЙ И ПРИВЛЕЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ: РЕГИОНАЛЬНЫЙ АСПЕКТ

- адміністративні правопорушення – 07.12.1984, Земельний кодекс – 25.10.2001) [3];
2. Закони України ("Про інвестиційну діяльність", "Про основи містобудування", "Про наукову і науково-технічну діяльність", "Про відповідальність підприємств, установ та організацій за правопорушення у сфері містобудування", "Про наукову і науково-технічну експертизу", "Про архітектурну діяльність""Про планування і забудову територій", "Про комплексну реконструкцію кварталів (мікрорайонів) застарілого житлового фонду") [4];
3. Нормативно-правові акти Президента України;
4. Постанови Кабінету Міністрів України;
5. Відомчі нормативно-правові акти [5].

Перелік нормативно-правових документів, які регламентують діяльність підприємств будівельної галузі, виходить за межі перелічених і не зводиться лише до законів, постанов і положень. У системі будівельного законодавства, зважаючи на виробничу специфіку галузі, особливо важливими є техніко-економічні норми, закріплені технічними умовами, будівельними правилами (державними, відомчими, регіональними) і стандартами (державними, відомчими). Одними з ключових є державні будівельні норми (ДБН), які розробляються на продукцію, процеси і послуги в галузі містобудування – вишукування, проектування, зведення, реконструкції, планування і забудови населених пунктів і територій, та у сфері управління, організації, технології та економіки будівництва. ДБН затверджуються Міністерством регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України.

На відомчому рівні ДБНам відповідають ВБН, тобто відомчі будівельні норми, які розробляються відповідними відомствами за погодженням з Мінрегіонбудом України, у випадку відсутності ДБН чи за необхідності встановлення додаткових вимог, не передбачених ДБН, враховуючи специфіку діяльності підприємств конкретного відомства. На регіональному рівні будівельні правила охоплюються регіональними будівельними нормами (РБН), які містять регіональні правила забудови населених пунктів і розробляються регіональними органами державної влади за погодженням з Мінрегіонбудом України.

Загальнотехнічні вимоги, а також організаційно-методичні вказівки встановлюються державними стандартами (ДСТ) – вони стосуються будівництва і промисловості продукції будівельного призначення і забезпечують їх розробку, виробництво та експлуатацію. ДСТ затверджуються відповідним міністерством, тобто Міністерством регіонального будівництва України, який також погоджує затвердження технічні умови (ТУ), якими визначаються вимоги до продукції будівельного та іншого призначення, її використання, пакування, маркування, приймання, контролю та випробування, транспортування та зберігання; затверджуються заінтересованими організаціями за погодженням з Мінрегіонбудом України.

Управління будівельною галуззю у сфері нормативно-правового забезпечення опирається на велику кількість документів регламентуючого характеру і, крім перелічених вище, включає також рекомендаційні акти, які орієнтують учасників відносин на оптимальну для суспільства поведінку – зокрема, «Положення про підрядні контракти в будівництві України», що розкриває порядок укладання, змісту і виконання договорів, яке було прийняте у 1993 р. і дію якого припинило ухвалення Господарського кодексу у 2004 р. іншим таким рекомендаційним актом є «Норми тривалості будівництва і залучення в будівництві підприємств, будівель і споруд» (видання 1991 р.), які з 01.01.2014 р. замінюються на ДСТУ Б А.3.1-22:2013 «Визначення тривалості будівництва об'єктів» [6], відповідно до наказу №393 Мінрегіонбуду України від 20.08.2013 р.

Інституційне забезпечення розвитку будівельної галузі, крім законодавчої складової містить також програмно-цільову, яка передбачає формування комплексу програм, концепцій, проектів розвитку галузі на різних рівнях ієрархії управління економікою. Так, Державна програма активізації розвитку економіки на 2013-2014 роки [7], прийнята в лютому 2013 р. для окреслення пріоритетних напрямів удосконалення економічної політики, містить наголоси на реальному секторі економіки, серед яких є й будівництво. Долаючи наслідки економічної кризи, урядова програма передбачає концентрацію зусиль на (1) підвищенні конкурентоспроможності економіки та покращенні інвестиційного клімату, (2) підтримці національного товаровиробника та реалізації політики імпортозаміщення, (3) розвитку високотехнологічних перспективних секторів, (4) структурних реформах у стратегічних секторах та (5) збільшенні обсягів експорту товарів вітчизняного виробництва та послуг.

Серед структурних реформ стратегічних секторів виділяється будівництво, активізацію розвитку якого програма виокремлює як передумову підвищеного попиту на продукцію суміжних галузей і частковій переорієнтації експортної продукції, на яку знижується попит на зовнішньому ринку, на внутрішній ринок. Документ наголошує на позитивних змінах в системі дозвільних процедур у будівельній сфері. Так, суттєве скорочення переліку документів, що подаються суб'єктами господарювання для отримання дозволів на виконання будівельних робіт, призвело до збільшення кількості об'єктів будівництва в 2012 р. майже в 2,5 рази (понад 112 тис. об'єктів). Проте залишається невирішеною інша проблема – існуючі темпи житлового будівництва недостатні для розв'язання проблеми забезпечення населення житлом насамперед громадян, які потребують поліпшення житлових умов відповідно до законодавства. Запровадження та реалізація структурних реформ веде до підвищення ефективності діяльності окремих суб'єктів господарювання та зміцнення конкурентоспроможності галузі та економіки загалом.

Проблеми та перешкоди розвитку реального сектору економіки (будівництва, зокрема) сповільнюють економічний розвиток країни, погіршують її конкурентну позицію. Відповідно до рейтингу легкості ведення бізнесу Світового Банку (Doing Business – 2012) [8] станом на 2012 р. Україна погіршила свою позицію на 3 пункти і опустилася на 152 місце (серед 183 країн) [9]. Серед критеріїв, на оцінці яких базується рейтинг, є: легкість відкриття бізнесу, отримання дозволів, захищеність інвесторів, простота процедури сплати податків, що також виступають напрямками ідентифікації загроз безпеці суб'єктів реального сектору економіки. Знову ж, ми повертаємося на важливості спрощення дозвільних процедур для ведення бізнесу, що є найважливішим елементом будівельної діяльності.

Часто рейтинги міжнародних організацій та їх оцінки є вирішальними для розвитку галузі, оскільки є основою прийняття рішень про інвестування та залучення коштів. Такі рейтинги є незалежними від офіційних позицій держав і відображають ефективність дії нормативно-правового забезпечення, яким керуються підприємства. наявність досконало розроблених законів не виступає гарантією позитивного реформування галузі та ефективності її реформування. Для стратегічного розвитку та покращення інвестиційної привабливості оцінка міжнародних агентств матиме більше значення, ніж декларація прогресивного законодавчого реформування.

Іншим критерієм інституціональної оцінки розвитку будівельної галузі є звіт європейської дослідницької організації (ERA), здійснений на основі вивчення функціонування будівельних підприємств [10]. Всеукраїнське дослідження було проведене в 2012 р. з метою виявлення результатів впливу прийняття закону «Про регулювання містобудівної діяльності» на покращення умов ведення підприємницької діяльності в будівельній галузі. Оскільки однією з основних проблем ведення будівельної діяльності виокремлювалося ускладнення отримання дозвільних процедур, суттєвою часткою якої є корупційна складова, акцент у дослідження робився на виявленні позитивних змін у боротьбі з корупцією в будівельній сфері.

Перші дві хвилі дослідження підприємств, які отримували дозволи на будівництво, були здійснені під керівництвом компанії Management Systems International за фінансової підтримки USAID – Агентства США з міжнародного розвитку. Остання хвиля – 2012 р., була проведена ГО Європейська дослідницька асоціація та InMind за підтримки фонду «Відродження». Саме дослідження складалося з двох частин: кількісної – 102 підприємства, які зверталися за отриманням дозволів до ЄДЦ (тепер ЦНАП), та якісної – 8 інтер'ю з експертами – керівниками підприємств.

У порівнянні з попередніми роками суттєво зменшилася кількість відвідувань за отриманням дозволів – зменшилась кількість підприємств, які розпочинають будівництво без дозволів (проте, 18% підприємств все ж починають будівництво без них), частота звернень (4,8 візитів у 2012 р порівняно з 11,6 – у 2008 р.) та терміни отримання дозволу (на 30%). Проте позитивну зрушення все ж не досягли задекларованого рівня – терміну 10-ти днів, протягом якого: 1) забудовник має отримати вихідні дані та ТУ, 2) зареєструвати подану декларацію на початок робіт, 3) повинна відбутися реєстрація/відмова декларації про готовність об'єкту до експлуатації, 4) об'єкт має бути підключений до інженерних мереж.

**ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКИХ СВЯЗЕЙ И ПРИВЛЕЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ:
РЕГИОНАЛЬНЫЙ АСПЕКТ**

Протягом останніх років зросла кількість суб'єктів господарювання, які користувалися послугами Центрів надання адмінпослуг (ЦНАП) – 62% опитаних скористались послугами в 2012 р. та вважають, що вони зможуть знизити рівень корупції (79% опитаних).



Рис. 2. Середня кількість візитів для отримання документації, 2012 р. (Складено за: [10, с.10-11])

Серед об'єктів, з якими востаннє працювали опитані суб'єкти господарювання, в основному були ті, вартість яких не перевищувала 1 млн грн (55%): до 100 тис. грн – 14%, 101 тис.-1 млн – 41 %, 105 млн – 16%, 5-20 млн – 16%, 20-100 млн – 14%. Отримуючи дозволи на проектування та будівництво, вони проходили кілька етапів, послідовність яких була такою:

1. Отримання вихідних даних та ТУ на проектування (83%).
2. Розробка проектної документації (83%).
3. Затвердження проектної документації (79%).
4. Виконання підготовчих і будівельних робіт (83%).
5. Прийняття об'єкта в експлуатацію (84%) [10, с. 9].

Наведений аналіз свідчить, що по жодному із обов'язкових переліків робіт, необхідних до введення об'єкту в експлуатацію, не було 100% виконання.

Зменшення кількості візитів за отриманням дозволів є позитивною, за усіма етапами середня кількість візитів зменшилась у 2012 р. до 3,9-6,7 порівняно із 5,9-12,9 у 2008 р. проте, дивною є тенденція меншої кількості візитів за дозволами для об'єктів з вартістю понад 5 млн, оскільки процедура визначена однаковою для усіх об'єктів, а існуюча ситуація свідчить про задіяння корупційної складової (рис. 2).

За кількістю візитів по отримання дозволів найвідчутливішими є етап підключення готового об'єкта до інженерних мереж і розробка проектної документації, які вимагають найбільше часу, зусиль і часто – грошей.

Найбільш часово затратним у 2012 р. в будівництві був етап затвердження проектної документації (в середньому 92 дні), а найменше часу йшло на такі етапи: 38 днів – з моменту подачі декларації про початок виконання робіт до реєстрації декларації на виконання робіт та 37 днів – з моменту подання декларації про завершення будівництва до отримання сертифікату про прийняття об'єкту в експлуатацію (табл. 1). Навпаки, об'єкти з вартістю понад 5 млн грн в середньому мали коротші проміжки часу на кожен з етапів будівельної діяльності, крім етапу розробки та затвердження проектної документації, що теж може свідчити про використання корупційних шляхів пришвидшення отримання дозволів.

Таблиця 1

Середня тривалість отримання необхідної документації на різні види будівельних робіт, 2008-2012 рр. (складено за: [10, с. 13-14])

Вид діяльності	2008	2009	2012
Подання заяви – отримання дозволу на початок виконання будівельних робіт	118	106	38
Завершення будівництва – введення в експлуатацію (отримання сертифікату)	34	52	37
Отримання сертифікату про прийняття об'єкту в експлуатацію – підключення до будівельних мереж	39	48	80

У порівнянні з попередніми роками в 2012 р. скоротилася тривалість періоду «подання заяви – отримання дозволу на початок будівництва» (106 днів у 2009 р. і 38 днів у 2012 р.) та «завершення будівництва – введення в експлуатацію» (48 днів у 2009 р. і 37 днів у 2012 р.).

Найбільш проблемним залишився етап підключення об'єкту до інженерних мереж – порівняно з 2008 р. термін у 2012 р. зріс майже в двічі (48 та 80 днів відповідно). Експерти такі зміни пояснюють існуванням монополії у цьому секторі, відповідно, у «безконкурентному» середовищі відповідальні за підключення до інженерних мереж установи можуть свідомо затягувати процес (цим самим порушуючи Закон «Про регулювання містобудівної діяльності»). Відповідно до Закону, тривалість цього періоду не повинна перевищувати 10 днів, тобто перевищення визначених законом термінів тут становить 8 разів.

У процесі будівництва додатковими – досить суттєвими – витратами є штучно створені перешкоди, які спонукають суб'єктів господарювання у будівельній галузі до вирішення питань через «неофіційні канали». З іншого боку, часто такий підхід для підприємців стає способом досягнення цілей з найменшими втратами – часу, ресурсів (матеріалів, людської праці тощо).

У 2008-2009 рр. основні проблеми, які виникали в процесі отримання дозволів, стосувалися необґрунтовано великої кількості формальних процедур, великих черг, затягування процесу розгляду та проходження документів. Незважаючи на інші позитивні зміни, перелічені проблеми так і залишилися серед ключових для представників будівельного бізнесу в 2012 р. (табл. 2). У 2012 р. під час опитування серед інших перешкод респонденти виокремили (1) перевантаженість чиновників (27%), (2) безкарність чиновників у разі порушення законодавства (25%), (3) непрозорість роботи органів видачі дозволів (21%).

Таблиця 2

Основні проблеми представників будівельних підприємств у процесі отримання дозволів в Україні, 2008-2012 рр.
(% серед опитаних)

Вид перешкоди	Роки		
	2008	2009	2012
Необґрунтовано велика кількість формальних процедур	55	52	54
Затягування процесу оформлення документів	44	55	40
Великі черги	43	42	52

Складено за: [10, с.17-18]

Респонденти наголошують на високому рівні корумпованості установ, відповідальних за видачу дозволів на будівництво, серед

**ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКИХ СВЯЗЕЙ И ПРИВЛЕЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ:
РЕГИОНАЛЬНЫЙ АСПЕКТ**

найбільш корумпованих називають: 1) відповідальні за прийняття об'єктів в експлуатацію (66%), 2) відповідальні за отримання надання вихідних даних і ТУ, проведення експертизи проектної документації та надання дозволів на виконання будівельних робіт (52-53%) (рис. 3).

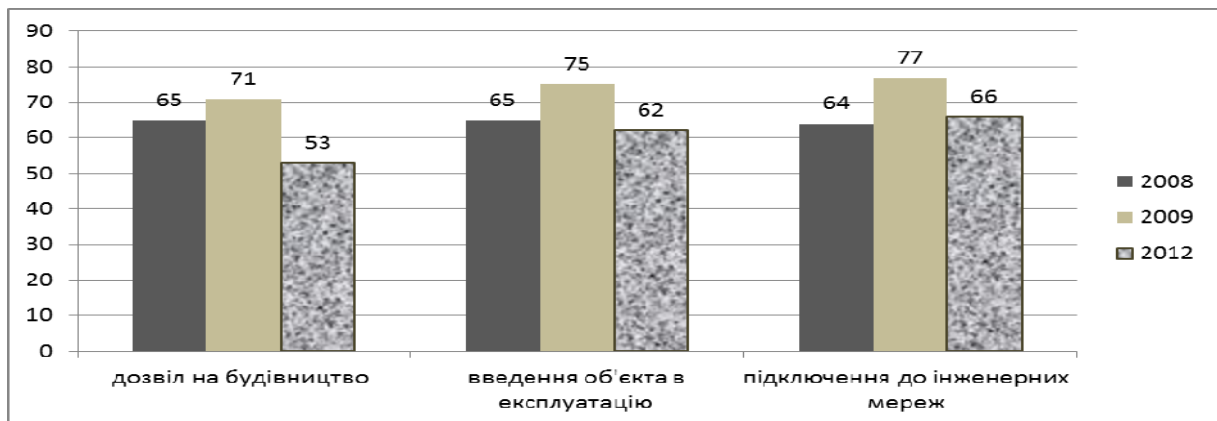


Рис. 3 Оцінка респондентами поширеності корупції при отриманні дозволів на різні види будівельних робіт, % (Складено за: [10])

Оцінюючи рівень неофіційних платежів на різних етапах дозвільних процедур у % до загальної вартості кошторису проекту (для проектів до 1 млн грн.), у 2012 р. він становив 2,5-6%. Так, для отримання дозволу на будівництво середня сума неофіційного платежу становила 22 500 грн, отримання рішення про використання землі під будівництво – 35 000 грн, отримання вихідних даних і ТУ – 23 000 грн, підключення готового об'єкту до інженерних мереж – 35 000 грн, отримання права на проведення підготовчих і будівельних робіт – 40 000 грн, прийняття об'єкту в експлуатацію – 41 000 грн. Найбільш фінансово затратним був визнаний етап проходження експертизи в зовнішніх інстанціях (санепідемстанція, пожежна інспекція, служба газу, Укрекспертиза та ін.) – 50 000 грн.

Такі додаткові витрати, які мимоволі лягають на підприємства будівельної галузі, не лише ускладнюють процес ведення господарської діяльності, підвищують вартість об'єктів будівництва, але й погіршують інвестиційну привабливість галузі, зокрема, для іноземних інвесторів, які оцінюючи привабливість ведення бізнесу в Україні та можливість капіталовкладень, звертають увагу на міжнародні рейтинги, де проблеми корупції та труднощів з отриманням офіційної документації на ведення різних видів господарської діяльності традиційно посідають чільне «відлякуюче» місце.

Так, у рейтингу сприятливості ділового середовища Doing Business-2012 Україна втратила сім позицій і перемістилася зі 145 на 152 місце України, проте, в рейтингу Doing Business-2013 піднялася на 15 позицій і перемістилася зі 152 на 137 місце [11]. Розглядаючи динаміку рейтингу України за категоріями, варто зазначити, що позитивні зрушення відбулися лише у сфері реєстрації підприємств (зростання на 66 позицій – з 116 до 50 місця), підключення до системи електропостачання на (з 170 до 166), реєстрації власності (з 168 до 149). Позиція у сфері кредитування залишилася без змін (23), а в усіх інших спостерігалася падіння: по захисту інвесторів (на 3 позиції – з 114 до 117), по оподаткуванню (на 18 позицій – з 183 до 165) та з отримання дозволів на будівництво (на 1 позицію – з 182 на 183).

Зважаючи на здійснений аналіз та виявлені проблеми та перешкоди ефективному розвитку підприємств будівельної галузі, наголосимо на пріоритетних напрямках системно-структурних реформ і завданнях державної політики:

- спрощення дозвільної системи в будівельній галузі, створення прозорих адекватних умов отримання дозволів на різні види робіт;
- залучення державних та інвестиційних коштів для реалізації інфраструктурних проектів;
- модернізація та будівництво об'єктів електроенергетики та збереження державної частки в підприємствах, що мають стратегічне значення для держави;
- виконання пріоритетних програм будівництва;
- здійснення заходів щодо підвищення ефективності та надійності функціонування житлово-комунального господарства, задоволення потреб населення і господарського комплексу в житлово-комунальних послугах відповідно до встановлених нормативів і національних стандартів;
- будівництво та реконструкція об'єктів соціальної сфери та ін.

Допоки в інституціональній сфері не відбудуться реальні позитивні зрушення і в системі ведення підприємництва не буде запроваджено структурні реформи, економіка України та її підприємства не зможуть вийти на належний рівень конкурентоспроможності, а підприємства будівельної галузі, зокрема, не досягнуть високої ефективності діяльності.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Колодій Ю.С. Проблеми поживлення будівельної галузі в період економічної кризи / Ю.С.Колодій // Науковий вісник Національного Лісотехнічного Університету України: Збірник науково-технічних праць. Національний Лісотехнічний Університет України. – Львів: РВВ НЛТУ України. – 2011, Вип. 21.08. – 380 с. – С. 213-218.
2. Колодій Ю.С. Індикативне планування інвестиційної діяльності в будівельній галузі Науковий вісник Національного Лісотехнічного Університету України: Збірник науково-технічних праць Національний Лісотехнічний Університет України Львів: РВВ НЛТУ України. – 2013, Вип. 23.8. – 408 с. – С. 229-234.
3. Земельний кодекс України. Верховна Рада України; Кодекс України, Кодекс, Закон від 25.10.2001 № 2768-III (ред. від 09.11.2013) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zemelniy.org.ua/>.
4. Господарський кодекс України. Верховна Рада України; Кодекс України, Закон, Кодекс від 16.01.2003 № 436-IV (Редакція від 11.10.2013) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
5. Вінник О.М. Господарське право / О.Вінник // Будівельне законодавство. Основні законодавчі акти / [Уклад.: П.С. Кірін, О. М. Шашенко, І.І. Усик.] – Донецьк: Національний гірничий університет, 2013. – Ч. 1. – 213 с.
6. Про прийняття національного стандарту «Визначення тривалості будівництва об'єктів» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://minregion.gov.ua/building/czinoutvorennya-ekspertiza-ta-rozvitok-budivelnnoi-dijalnosti/czinoutvorennja/pro-priynyattya-nacionalnogo-standartu-viznachennya-trivalosti-budivnictva-obektiv/>.
7. Державна програма активізації розвитку економіки на 2013-2014 роки // Урядовий портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=246247059
8. Doing business in a more transparent world. Comparing regulation for domestic firms in 183 economies. – The World bank, IFC. – 2012. – 212 p.
9. Ease of Doing Business in Ukraine // Doing Business - Measuring Business Regulations [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/ukraine>
10. Вплив Закону України «Про містобудівну діяльність» на рівень корупції в будівництві. Загальнонаціональне дослідження 2012 р. та

ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКИХ СВЯЗЕЙ И ПРИВЛЕЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ: РЕГИОНАЛЬНЫЙ АСПЕКТ

порівняний аналіз з результатами 2008-2009 рр. – К.: European Research Association. – 2012. – 35 с.

11. Україна в рейтингу Doing Business-2013 злетіла на 15 позицій – до 137 місця // РБК Україна. Економіка. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rbc.ua/ukr/top/show/ukraina-v-reytinge-doing-business-2013-vzlelela-na-15-pozitsiy---do-23102012090700>

СИСТЕМА СТИМУЛІВ ДО ПРАЦІ: СВІТОВИЙ ДОСВІД ТА МОЖЛИВІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ

Якименко К.П. аспірантка кафедри «Економічна теорія» Донецького національного університету (Україна)

Якименко К.П. Система стимулів до праці: світовий досвід та можливість використання в Україні.

На різних етапах розвитку людства мотивація й стимулювання праці є визначальним важелем, який забезпечує успішність виробництва і його конкурентоспроможність. Саме із цих причин на проблему ефективного використання персоналу підприємств звертає увагу економічна наука і практика. Трудова мотивація потребує аналізу, переосмислення традиційних концепцій та розробки сучасних методик формування й реалізації мотиваційних моделей в умовах мілнливого середовища суспільного життя. Робота присвячена розгляду особливостей механізму мотивації трудової діяльності за кордоном, розглянуто методологічні принципи і суть існуючих систем мотивації праці. Проаналізовано соціально-економічні фактори, що визначають мотивацію праці в ринковій економіці. Розглянуті питання, що стосуються економічних аспектів проблем стимулювання праці. Визначено недоліки вітчизняного стимулювання праці, що призвели до низького рівня мотивації працівників. Систематизовані рекомендації зарубіжного досвіду для посилення трудової мотивації працівників на українських підприємствах.

Ключові слова. Заробітна плата, механізм мотивації, мотивація, ринкова економіка, методи стимулювання.

Якименко К.П., Система стимулов к труду: мировой опыт и возможность использования в Украине.

На разных этапах развития человечества мотивация и стимулирование труда являются определяющим рычагом, который обеспечивает успешность производства и его конкурентоспособность. Именно по этим причинам на проблему эффективного использования персонала предприятий обращает внимание экономическая наука и практика. Трудовая мотивация требует анализа, переосмысления традиционных концепций и разработки современных методик формирования и реализации мотивационных моделей в условиях меняющейся среды общественной жизни. Работа посвящена рассмотрению особенностей механизма мотивации трудовой деятельности за рубежом, рассмотрены методологические принципы и сущность существующих систем мотивации труда. Проанализированы социально-экономические факторы, определяющие мотивацию труда в рыночной экономике. Рассмотрены вопросы, которые касаются экономических аспектов проблем стимулирования труда. Определены недостатки отечественного стимулирования труда, которые привели к низкому уровню мотивации работников. Систематизированы рекомендации зарубежного опыта для усиления трудовой мотивации работников на украинских предприятиях.

Ключевые слова. Зароботная плата, механизм мотивации, мотивация, рыночная экономика, методы стимулирования.

Yakymenko K.P System of incentives to work: international experience and the ability to use in Ukraine.

At different stages of human development motivation and incentives are decisive lever that provides successful production and its competitiveness. It is for this reason on the problem of effective use of personnel of enterprises pay attention economic science and practice. Labor motivation requires an analysis and rethinking traditional concepts and the development of modern methods of formation and implementation of motivational models in a changing environment of social life. Work is devoted to the special features of motivation work abroad, the methodological principles and essence of existing motivation. Analyzed the socio-economic factors that determine the motivation of labor in a market economy. Questions which touch the economic aspects of problems of stimulation of labour are considered. Identified gaps stimulate blightly labor, which resulted in low levels of employee motivation. Systematized recommendations of international experience to enhance work motivation of employees in Ukrainian enterprises.

Keywords. Wages, motivation mechanism, motivation, market economy, incentives.

Актуальність теми дослідження. Виникає об'єктивна необхідність створення науково-обґрунтованого механізму мотивації праці персоналу підприємств, який би зміг за допомогою дійових важелів і стимулів підвищити зацікавленість працівників продуктивно і якісно працювати, сприяти піднесенню їх конкурентоспроможності, забезпечити якісне оновлення трудового менталітету. Світовий досвід може послужити базовим підґрунтям для створення вітчизняних способів та інструментів мотивування персоналу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Над питаннями мотивації праці працювали і працюють багато вчених. Значний внесок зробили зарубіжні автори: У. Геллерман[1] та Мінго Дж. □М[2] досліджують нові економічні моделі стимулювання праці, що ламають зрівняльність і дають простір розвитку особистої матеріальної зацікавленості. На сучасному етапі вагомий внесок у поглиблення сутності проблем трудової мотивації роблять українські вчені. Так, А. Чухно розглядає проблему мотивації праці в аспекті розвитку людини в інформаційному постіндустріальному суспільстві [3]. Г. Куликов досліджує кількісний аспект витрат на робочу силу для її нормального відтворення [4]. І. Багрова аналізує механізм мотивації праці висококваліфікованих робітників [5]. А. Єськов і В. Зайцев акцентують увагу на мотиваційних механізмах організації праці [6]. В. Кошеленко досліджує закордонний досвід мотивації робочої сили як чинника розвитку національної економіки [7].

Постановка проблеми. Метою дослідження є визначення особливостей процесу формування мотивації трудової діяльності за кордоном та розробка практичних рекомендацій щодо створення мотиваційного механізму, його ефективного розвитку, в Україні.

Викладення основного матеріалу. У сучасності все більшого значення набувають мотиваційні аспекти. Мотивація персоналу є основним засобом забезпечення оптимального використання ресурсів, мобілізації наявного кадрового потенціалу. Основна мета процесу мотивації - це отримання максимальної віддачі від використання наявних трудових ресурсів, що дозволяє підвищити загальну результативність і прибутковість діяльності підприємства.

Мотивація сприяє як формуванню, так і досягненню суспільно значущих цілей організації і завдяки цьому підтриманню рівноваги між економічними цілями та суспільною відповідальністю підприємства; виконує функцію комунікації між керівництвом, власником організації та її працівниками [8].

Протягом ХХ ст. у світі сформувалась умовна класифікація методів мотивації праці: американська, європейська та японська. Кожна з цих моделей має свої національні особливості та особисті підходи до мотивації персоналу на підприємствах. В даний час проводяться широкі порівняльні дослідження японської, американської та західноєвропейської системи управління, спрямовані на виявлення причин високої ефективності кожної системи управління і визначення умов інтеграції їх в іншій економічній системі. Між названими системами існують значні розбіжності, що пов'язані з особливостями національних культур.

Американська модель мотивації

Американська модель мотивації праці побудована на всілякому заохоченні підприємницької активності і збагачення найбільш активної частини населення. Бізків, повідомляє, що модель заснована на соціально-культурних особливостях нації – масовій орієнтації на досягнення особистого успіху кожного, а також високому рівні економічного добробуту.

В практиці американських фірм «Форд», «Дженерал Моторс» та інших використовуються різні методи мотивації і гуманізації праці. Багато з них зв'язані з матеріальними заохочуваннями працівників. Часто використовують аналітичні системи заробітної платні, особливості яких – диференціальна оцінка в балах ступені складності праці з урахуванням кваліфікації працівників, фізичних зусиль, умов